

Ben Koks & Jan van 't Hoff

Inleiding

De drie soorten kiekendieven baltzend, alarmerende Velduilen en overall foeragerende Torenvalken en Buizerden. In bijna elke schuur zit wel een Kerkuil. Waar zijn we? Is dit een idyllisch plaatje zoals we dat ooit eens in de Flevopolders aantreffen, is het een hele goede dag in het Lauwersmeer of wellicht ergens buiten Nederland? Het antwoord op deze vraag is even onwaarschijnlijk als verrassend. Uit produktie genomen landbouwgronden in de Carel Coenraadtpolder (CC-polder) en de Reiderwolderpolder (RW-polder) hadden een grote aantrekkingskracht op roofvogels in 1991. In het volgende overzicht wordt van dit inmiddels famous geworden stukje Groningen verslag gedaan van de dagen nachtroofvogels die er in het afgelopen broedseizoen zijn aange troffen.

Wat is de braaklegregeling?

De braaklegregeling is in 1989 in het leven geroepen om de welbekende overproduktie in de (Europese) landbouw een halt toe te roepen. Er zijn twee varianten, te weten de roulerende en de meerjarige braaklegregeling. Agrarische ondernemers die bereid zijn minimaal 1 ha aaneengesloten landbouwgrond uit produktie te nemen ontvangen hiervoor een niet geringe vergoeding die in 1990 f 1.853,- per ha bedroeg (Van den Brink, 1990). Logisch dat de noodlijdende Oost-Groningse akkerbouwers zich massaal op dit lucratieve geldpotje storten. Het resultaat was dat er in 1990 alleen in de provincie Groningen 9 500 ha(!) landbouwgrond voor een periode van 5 jaar braak werd gelegd. In 1991 is de vergoeding overigens drastisch verlaagd, zodat er dit jaar slechts 99 hectare landbouwgrond is aangemeld. In de CC-polder en RW-polder is een oppervlakte van 503 ha

aaneengesloten in de meerjarige braaklegregeling gedaan. Tel uit je winst!

Het resultaat is dat de eerste (tijdelijke?) steppe in Nederland sinds mensenheugenis in het Oost-Groninger akkerlandschap is te vinden. De steppevogelbevolking die in Van Scharenburg et. al. (1990) als één van de toekomstscenario's wordt genoemd is wellicht dichterbij dan tot voor kort mogelijk werd gehouden!

Gebiedsbeschrijving

De CC- en de RW-polder vormen samen met de Johannes Kerkhovenpolder de rand van het Dijkenlandschap dat aan de Dollard grenst. De bodem bestaat uit zware kleigrond en werd tot voor kort voornamelijk voor het telen van akkerbouwgewassen gebruikt. Het open landschap wordt slechts onderbroken door dijken, wegbeplanting en boerderijen. Door beide polders loopt een weinig gebruikte B-weg. De bermen zijn grazig en worden redelijk intensief beheerd. Rond de aanwezige bebouwing is zonder uitzondering een goed ontwikkelde windsingel aanwezig, terwijl ook een goed ontwikkelde struiklaag niet ontbreekt. Karakteristiek zijn de zogenaamde kapschuren die achter de meeste boerderijen zijn te vinden. Voordat het onderzoeksgebied uit produktie is genomen waren gewassen als Wintergerst, Wintertarwe, Karwij, Lucerne, Koolzaad en Suikerbiet veelvuldig in het bouwplan te vinden. In het braakgelegde gebied bestaat de vegetatie voornamelijk uit grassen die voor het grootste deel zijn ingezaaid. Pieksgewijs zien we opslag van wintergranen, Koolzaad, Veldbonen en Lucerne. Algemene akkeronkruiden zijn Witte Krodde, Duivekervel, Herderstasje, Gewone Ereprijs, Groot Hoefblad (pieksgewijs), Klein Kruiskruid, Akkerdistel (grote plekken) en Speerdistel. Met name de laatste twee soorten doorbreken het

enigszins monotone uiterlijk van het vegetatiedek (zie foto). Plaatselijk zijn veldjes Phacella opgekomen. Mogelijk is deze uitheemse plant ingezaaid om de aanwezige bijenteelt rendabel te maken.

Hoe zijn we te werk gegaan?

Gedurende de winter van 90/91 en het voorjaar van 1991 werd al snel duidelijk dat een groot aantal Buizerden, Blauwe Kiekendieven en velduilen profiteerden van het enorme prooiaanbod dat in het genoemde gebied was te vinden. Medio mei gonsde het vervol-

gens van de geruchten dat er baltsende Grauwe Kiekendieven werden waargenomen. Nieuwsgierig geworden door dit nieuws is op 18 juni een ochtend georganiseerd om te zien wat er nu allemaal klopte van deze onwaarschijnlijk klinkende verhalen. Naar aanleiding van dit bezoek werd diezelfde dag een drietal teldata geprikt, zodat op 30 juni, 14 en 28 juli met resp. 4, 9 en 3 mensen het hele gebied systematisch op de aanwezigheid van roofvogels werd gecheckt. Op 5 augustus is een dag besteed om de puntjes op de i te zetten en om informatie bij de boerderijbewoners te verkrijgen omtrent het broeden van voornamelijk Kerkuil.

FOTO:
Akkerdistel op braakgelegd perceel.
Gefotografeerd door Anne Weeseman.

Bij de interpretatie zijn de veldkaarten omgezet in soortkaarten en conform de richtlijnen (Hustings et. al. 1985) geïnterpreteerd. Baltsende vogels, prooi-overdracht, karakteristiek alarmerende ouders en pas uitgevlogen jongen gaven voldoende aanknopingspunten om een goed beeld te krijgen van de aanwezige roofvogels in het gebied. Alleen voor de Havik waren de teldata wat aan de late kant.

De braakballen van voornamelijk Kerkuil (4 locaties) en Ransuil (2 locaties) zijn verzameld en thuis geplozen. Voor het determineren van de prooi-resten is gebruik gemaakt van Husson (1962) en Lange et. al. (1986).

Resultaten

In het volgende overzicht wordt per soort een samenvatting van de gevonden resultaten gegeven. Figuur 1 geeft een indruk van de broeddichtheid van de aanwezige roofvogels in het onderzochte gebied.

Bruine Kiekendief

De Bruine Kiekendief is in dit deel van de provincie een normale verschijning. Boven de Dollard-kwelders en de uitgestrekte Oldambt-akkers is dit misschien wel de meest opvallende roofvogel. De Dollard-kwelders herbergden in 1991 7-8 territoria (pers. med. Lieuwe Dijkstra & Michel Kleeman, SOVON), terwijl her en der in het akkerbouwgebied en een enkel natuurterreintje ook wel nestelende vogels zijn te vinden. Het aantal van 7-8 vogels is overigens een normaal aantal voor de Dollard-kwelders (pers. med. Berend Voslamber).

In het telgebied konden 4 territoria worden gelocaliseerd. Veelvuldig werden foeragerende vogels gezien die vanaf de Dollard op de braakgelegde percelen kwamen jagen.

Een deel van de aanwezige vogels zal overigens niet tot broeden zijn gekomen. Er zijn regelmatig vogels in onvolwassen kleeed waargenomen (pers. med. Menno Zijlstra, eigen waarnemingen).

Figuur 1:
Dichtheid roofvogels in CC- en RW-polder in 1991

Tabel 1:
Territoria roofvogels onderzoeksgebied in 1991

	n	D/100 ha
Bruine Kiekendief	4	0.80
Blauwe Kiekendief	2-3	0.40-0.60
Grauwe Kiekendief	3	0.60
Havik	0-1	0.00-0.20
Buizerd	2-3	0.40-0.60
Torenvalk	12-13	2.38-2.58
Kerkuil	4	0.80
Steenuil	1	0.20
Ransuil	1	0.20
Velduil	1	0.20

Blauwe Kiekendief

De Blauwe Kiekendief was met minstens twee territoria in het braakgelegde gebied aanwezig. Hoogstwaarschijnlijk hebben er echter drie op het gebied gebroed. Aangezien er per bezoek niet meer dan één mannetje werd gezien, bestaat het vermoeden dat we hier met een geval van polygamie te maken hebben gehad. Dit verschijnsel is bij kiekendieven vrij normaal. Tijdens de laatste telling zijn minstens twee uitgevlogen jongen gezien. Opvallend was het overzomereren van drie tweede kalenderjaar mannetjes.

Grauwe Kiekendief

Het voorkomen van deze zeldzaamheid in Oost-Groningen is ook in 1990 gekonstateerd (Koks & Koffijberg 1990). Het was dan ook niet echt een verrassing dat ook dit jaar de Grauwe Kiekendief een normale verschijning was boven de braakgelegde akkers van de CC- en RW-polder. Het is zelfs zeer waarschijnlijk dat het paar van 1990 dit jaar ook weer langs de Dollard heeft gezeten. Kiekendieven genieten enige bekendheid vanwege trouw aan hun nestplaats.

Na het waarnemen van prooioverdracht is van twee mannetjes gezien dat ze een aantal keren landden in een stuk waar veel koolzaad-opslag tussen de grazige vegetatie stond. Ook de omgeving van het derde broedgeval werd gekenmerkt door de aanwezigheid van koolzaad. Op 28 juli werd van twee individueel herkenbare mannetjes gezien dat ze buiten het onderzoeksgebied gingen jagen. Op de plaats waar één nest was gelokaliseerd werden in augustus twee piepende jongen waargenomen. Ook elders in de polder is nog minimaal één foeragerende eerstejaars vogel gezien.

Op plekken waar Grauwe Kiekendieven veelvuldig zaten werden braakballen met daarin keverschildjes gevonden. Eenmaal is ook gezien dat een vrouwtje kevers als lunch gebruikte.

Havik

Hoewel de Havik dit jaar waarschijnlijk als broedvogel in de CC-polder ontbrak, werd wel een aantal keren een vrouwtje waargenomen. Eenmaal werd een mannetje met een vers geslagen Holeduif betrapt. Op de prooi-lijst komen verder Torenvalk en Ransuil voor (pers. med. Lex Tervelde).

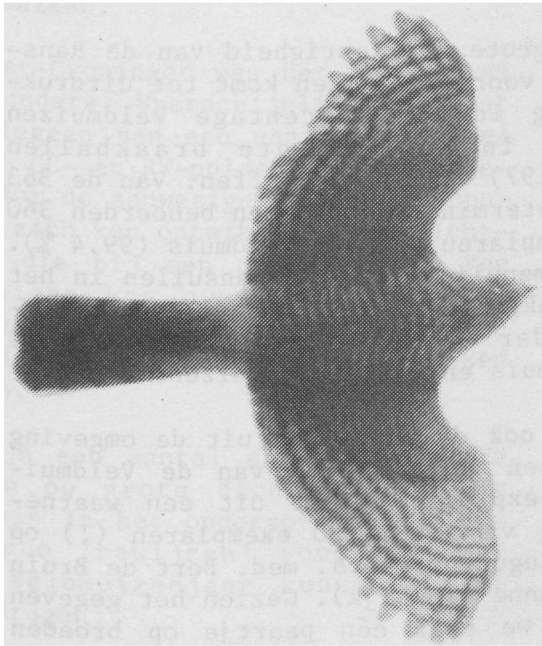
In 1990 broedde deze soort in een inmiddels gekapt bosje aan de rand van Dollard. Broeden rond één van de boerderijen wordt ook nu niet uitgesloten, maar aanwijzingen daaromtrent ontbreken.

Buizerd

De windsingels, met voornamelijk populieren herbergden 2-3 nesten. Bij een schuur in de RW-polder vlogen 4 jongen uit, terwijl het enige zekere geval in de CC-polder minimaal 2 jongen grootbracht. Een aantal overzomerende vogels, aangevuld met broedvogels uit de omgeving zorgde ervoor dat de Buizerd na de Torenvalk de meest talrijke dagroofvogel was. Een tweetal Buizerden was door hun afwijkende verenkleed individueel herkenbaar en werd dan ook steeds op dezelfde plaatsen aangetroffen.

Van de 8 verzamelde braakballen werd in één exemplaar de onderkaak van een Veldmuis gevonden.

Torenvalk

Er was geen oud kraaienest te vinden of er zat wel een Torenvalk in. Met name in windsingels en langs wegen werden zo'n 12-13 broedparen geteld. Eén paartje maakte gebruik van een speciaal voor deze soort opgehangen kast. De Torenvalk was veruit de talrijkste muizenjager van het gebied. Vanuit het westelijk akkerbouwgebied werden regelmatig adulte vogels gezien die in de CC- en RW-polder kwamen jagen om na de jacht weer in dezelfde richting te verdwijnen. Dit duidt er op dat ook broedvogels uit de omgeving in het braakgelegde gebied kwamen foerageren.

Van de 99 braakballen die van deze soort zijn verzameld bevatten er slechts 19 bruikbare schedelfragmenten. Alle behoorden toe aan de Veldmuis. In 3 braakballen werden restanten van kevers aangetroffen.

Kerkuil

Dat het de Kerkuil voor de wind gaat in de provincie Groningen is inmid-

dels dankzij het werk van de Kerkuilenwerkgroep wel duidelijk geworden. Op minimaal 4 plaatsen in het onderzoeksgebied werd ook daadwerkelijk gebroed. Het is niet uitgesloten dat met het uitkomen van deze Grauwe Gors nog broedgevallen worden gevonden. In de herfst van 1990 wist een paartje bijvoorbeeld een 6-tal vliegvlugge jongen groot te brengen. Illustratief voor het talrijke voorkomen was het gezamenlijke slapen in een oude kapschuur waar de afgelopen winter één keer 18 vogels gelijktijdig zijn waargenomen!

Zoals bekend leent de Kerkuil zich uitstekend voor voedselkeuzeonderzoek. Het was dan ook geen enkel probleem een flinke hoeveelheid braakballen te verzamelen die enige informatie verschaft over de prooidieren die door Kerkuilen werden geslagen. Op één locatie is slechts 25 % van de circa 2 000 braakballen meegenomen! In tabel 2 is te zien dat met name Veldmuizen buitengewoon populair zijn bij de Kerkuilen in het onderzoeksgebied. De overige soorten

vormen slechts een verwaarloosbaar deel van het menu. Het voorkomen van de Huisspitsmuis is overigens niet bekend uit dit deel van de provincie Groningen (Van den Brink 1977 en Lange et. al. 1986).

Tabel 2:

Prooidieren aangetroffen in braakballen (n=948) kerkuil

	n	%
Bosspitsmuis	82	2.7
Waterspitsmuis	1	0.0
Dwergspitsmuis	1	0.0
Huisspitsmuis	52	1.7
Veldmuis	2809	93.4
Bosmuis	46	1.5
Dwergmuis	4	0.1
Huismuis	4	0.1
Bruine Rat	7	0.2
Ring-/Huismus	2	0.1
Spreeuw	1	0.0
Vogel (spec.)	1	0.0
	3010	100%

Steenuil

Hoewel deze soort tijdens de tellingen niet door ons is waargenomen, bleek uit informatie van bewoners dat er één paartje in de CC-polder heeft gebroed. Het paartje heeft de duin van een huis gekozen dat het gehele voorjaar leeg heeft gestaan. In de gevonden braakballen van deze soort zijn voornamelijk keverschildjes aangetroffen.

Ransuil

De Ransuil die in 1991 vlakbij het voormalige sluisje langs de Dollard in een oud Eksternest broedde, wist succesvol drie jongen groot te brengen. De nestplaats werd aangetroffen in een relatief kleine en weinig boomrijke tuin. Op veel geschiktere plaatsen binnen het braakgelegde gebied werden geen piepende jongen gehoord. Bij de eerste de beste boerderij buiten het gebied is het een paartje Ransuilen gelukt in een oud

nest van een Zwarte Kraai een drietal jongen groot te brengen.

De grote kieskeurigheid van de Ransuil voor woelmuizen komt tot uitdrukking in het percentage Veldmuizen dat in de geraapte braakballen (n=197) werd aangetroffen. Van de 363 gedetermineerde prooien behoorden 360 exemplaren toe aan Veldmuis (99.4 %). De menulijst van de Ransuilen in het braakgelegde deel van de CC- en RW-polder wordt gecombineerd door 1 Bosmuis en 2 Bosspitsmuizen.

Dat ook de Ransuilen uit de omgeving hebben geprofiteerd van de Veldmuizen-explosie blijkt uit een waarneming van circa 30 exemplaren (!) op 13 augustus (pers. med. Bert de Bruin en Anne van Dijk). Gezien het gegeven dat we maar één paartje op broeden hebben kunnen betrappen betekent dat er kennelijk ook vogels uit de omgeving naar het braakgelegde gebied worden gezogen.

Velduil

De laatste voor dit deel van de provincie spectaculaire soort heeft goed kunnen profiteren van het grote prooiaanbod. Er zijn twee broedgevallen van één paartje Velduilen vastgesteld. Het paartje dat in de RW-polder een territoria had wist de eerste keer minimaal 3-4 jongen groot te brengen. Op het moment dat het mannetje de uitgevlogen jongen voerde, zat het vrouwtje op 5 eieren (18 juni). Hoewel de jongen uit het tweede legsel niet met zekerheid zijn waargenomen vormt het gedrag van beide ouders voldoende aanknopingspunten om te veronderstellen dat ook dit legsel het wel heeft gered. Elke roofvogel die in de buurt van de nestplaats kwam werd namelijk door één van de oudervogels aangevallen. Het mannetje werd uitsluitend met muizen waargenomen.

Discussie

Het is bekend dat roofvogels snel kunnen reageren op een gunstig voedselaanbod. In het verleden werden

(Veld)muizenplagen altijd vergezeld door grote aantallen Buizerden en Torenvalken.

In Oost-Groningen was het in 1991 al niet anders. Waarschijnlijk door het braakleggen van een aanzienlijk deel van de CC- en RW-polder was het mogelijk dat de aanwezige Veldmuizenpopulatie zich kon ontwikkelen tot dichtheden die bij een plaag horen. Van een plaag kan overigens door het ontbreken van grote economische gevolgen niet of nauwelijks gesproken worden.

Er zijn een aantal aanwijzingen die duiden op grote dichtheden van de Veldmuis in het onderzoeksgebied. De volgende 'bewijzen' voor een zeer goed Veldmuizenjaar kunnen worden aangedragen:

In het veld zijn kaalgevreten plekken van de (gras)vegetatie veelvuldig te zien;

Zowel visueel als akoestisch valt het op dat er veel zitten;

Met name de Torenvalk was opvallend succesvol bij het foerageren;

De belangrijkste aanwijzingen die we hebben komen uit braakballen van Rans- en Kerkuil in het braakgelegde gebied. Hoewel het aantal geplozen Ransuil-braakballen slechts 197 bedraagt is het wel opvallend dat hierin vrijwel uitsluitend Veldmuizen (99.4 %) zijn gevonden. Bij de Kerkuil bedroeg het percentage Veldmuis in de geplozen braakballen 93.4 %. Dit percentage is uitzonderlijk hoog voor deze soort (De Bruijn, 1979 & De Jong 1983). Volgens De Bruijn (1979) kan het percentage Veldmuizen in plaaggebieden oplopen tot 70-100 %!

Het voorkomen van de drie soorten kiekendieven in één gebied is dit jaar alleen van Terschelling (pers. med. Piet Zumker, SBB) en Zuidelijk Flevoland (pers. med. Menno Zijlstra, RWS) bekend. Elders in het land behoort dit plaatje al reeds enige tijd tot de (voltooid?) verleden tijd (Hustings en Zijlstra, 1991).

Het broeden van de Bruine Kiekendief is gezien het regelmatige voorkomen in het Oost-Groninger akkerbouwgebied en het voorkomen als broedvogel op de

Dollard-kwelders (pers. med. Berend Voslamber) zeker geen unicum. Het regelmatige foerageren van de Dollard-vogels geeft aan dat ook broedvogels uit dit aangrenzende kweldergebied een graantje meepikken van de overvloed aan muizen op de braakgelegde akkers.

Het verschijnen van 2-3 paar Blauwe Kiekendieven als broedvogel is zeer opmerkelijk. Zelfs in het Lauwersmeer heeft deze Rode Lijstsoort nog nooit gebroed. Het eerst en tot dusverre enige broedgeval in de provincie Groningen stamt uit 1977 toen een paartje in een baggerdepot langs het Eemskanaal heeft gezeten (Boekema et. al. 1983). Tot voor kort waren belangrijke aantallen nagenoeg uitsluitend op de Waddeneilanden te vinden. Hoewel broeden in de Weerribben en de Oostvaardersplassen al reeds langere tijd bekend is, blijft het broeden elders in Nederland zeldzaam. Sinds de jaren 70 broedt de soort in het Deltagebied en via het Zwanenwater wordt mogelijk het Hollandse duingebied veroverd (Bekhuis & Zijlstra 1991). Op Rottumeroog heeft een paartje Blauwe Kiekendieven overigens ook met succes gebroed (pers. med. Bert de Bruin) zodat het aantal broedgevallen in de provincie Groningen van 1 naar 4-5 is gestegen.

Hoewel de meest sierlijke onder de kiekendieven, de Grauwe, landelijk een absolute rariteit kan worden genoemd, herbergt de provincie Groningen sinds jaar en dag één of meerdere paartjes in het Lauwersmeer. Ook dit jaar werden hier weer 2 territoria vastgesteld (pers. med. Menno Zijlstra, RSW). In 1990 heeft ook een paartje in het zuidoostelijkste hoekje van de CC-polder gebroed. Hier vlogen toen 3 jongen uit (Koks en Koffijberg 1990). Naast de drie gevallen in de RW-polder en de twee uit het Lauwersmeer, is het niet uitgesloten dat er in 1991 in de buurt van Midwolda en Zuidbroek paartjes Grauwe Kiekenendieven kunnen profiteren van de braaklegregeling. Door verschillende waarnemers zijn hier in de broedtijd jagende mannetjes waargenomen (pers. med. Lex Tervelde). Gezien de grote stukken braakgelegd akkerland en het uitge-

strekke karakter van het Oldambt als akkerbouwgebied is het niet ondenkbaar dat er een paartje over het hoofd is gezien. Dit jaar broedde er in heel Nederland slechts 7-9 paartjes waarvan dus 5-6 in de provincie Groningen. Het lijkt er overigens sterk op dat de Grauwe Kiekendief als broedvogel uit Nederland zal verdwijnen (Zijlstra & Hustings 1991). Wellicht vormen de braakgelegde akkers nog een laatste strohalm voor deze soort.

In 1990 broedde er in 'Het Kamp' een paartje Haviken. Helaas zijn de hoge bomen in dit bosje door houtkap verdwenen zodat broeden hier in 1991 uitgesloten is. Toch moet het niet worden uitgesloten dat een vroege broedvogel als de Havik door ons over het hoofd is gezien. De eerste systematische telling vond immers pas op 30 juni plaats.

De dichtstbijzijnde plek waar tot voor kort Buizerden broedden was een moerasbosje bij Nieuweschans. Het succesvol broeden van twee tot drie paren in windsingels geeft aan dat Buizerden zo gecharmeerd waren van het muizenaanbod dat ook minder voor de hand liggende broedplekken als nestlocatie werden gekozen.

Ook de Torenavalk wist razendsnel te profiteren van het aanbod van Veldmuizen in het gebied. Het aantal Torenavalken dat heeft ingespeeld op de braakleg is waarschijnlijk wat aan de lage kant. Het vermoeden bestaat dat ook wel enkele paartjes uit de directe omgeving van CC- en RW-polder hebben geprofiteerd van de uitzonderlijke situatie. Voedselvluchten van en naar het getelde gebied waren schering en inslag. Een tekort aan broedplaatsen in het gebied zelf werd gecompenseerd door prachtige boerderijen en kapschuren in de omgeving van het braakgelegde gebied. Ook moet het niet worden uitgesloten dat de bijzondere omstandigheden sommige vogels tot het maken van grondnesten heeft verleid. Het aantal van 12-13 territoria moet dan ook als een absoluut minimum worden gezien.

Het grootschalige en open landschap was tot voor kort niet erg in trek bij de Kerkuil (Van 't Hoff 1988). Tot 1990 werden hier door de Kerkuilenwerkgroep dan ook relatief weinig Kerkuilen gevonden. Pas in 1990 doken er tijdens het inventariseren van kwartelkoningen her en der Kerkuilen op. Ook in het onderzoeksgebied was deze Rode Lijst-soort toen met één broedpaar aanwezig. Het aantal van 4 dat dit jaar werd aangetroffen betekent dat dit stukje Oost-Groningen in één keer als witte vlek op de Kerkuilenkaart is verdwenen. De toename in het gebied staat in contrast met de populatie-afname die in 1991 elders in de provincie heeft plaatsgevonden (pers. med. Lex Tervelde, Kerkuilenwerkgroep).

De Steenuil is tegenwoordig in het Groninger land vermoedelijk heel wat schaarser dan Rans- en Kerkuil. Het is dan ook opmerkelijk dat ook deze uil op het nippertje nog op de lijst van broedende roofvogels kon worden gezet. Het broeden van Steenuilen in dit deel van de provincie Groningen is overigens uit een recent verleden wel bekend (Boekema et. al. 1983, pers. med. Berend Voslamber).

Onder de inventariserende vogelaars viel het op dat Ransuilen in vergelijking tot het uitstekende jaar 1990 slechts mondjesmaat werd aangetroffen. Opmerkelijk zijn overigens de winterse aantallen die medio juli zijn waargenomen.

De laatste soort waarvan het voorkomen op z'n minst opmerkelijk kan worden genoemd is de Velduil. In de provincie Groningen zijn in een recent verleden alleen de Eemshaven en het Lauwersmeer geschikt gebleken voor broedende Velduilen.

De aanwezigheid van de hoge dichtheden aan roofvogels zoals die in het afgelopen broedseizoen in de kustpolders van de Dollard kon worden aangetroffen is voor een belangrijk deel te verklaren door de grote dichtheid aan muizen in de braakliggende akkers. Het pluizen van braakballen van Torenavalk, Kerkuil en Ransuil bevestigen het idee dat met name de Veldmuis in grote hoeveelheden door de

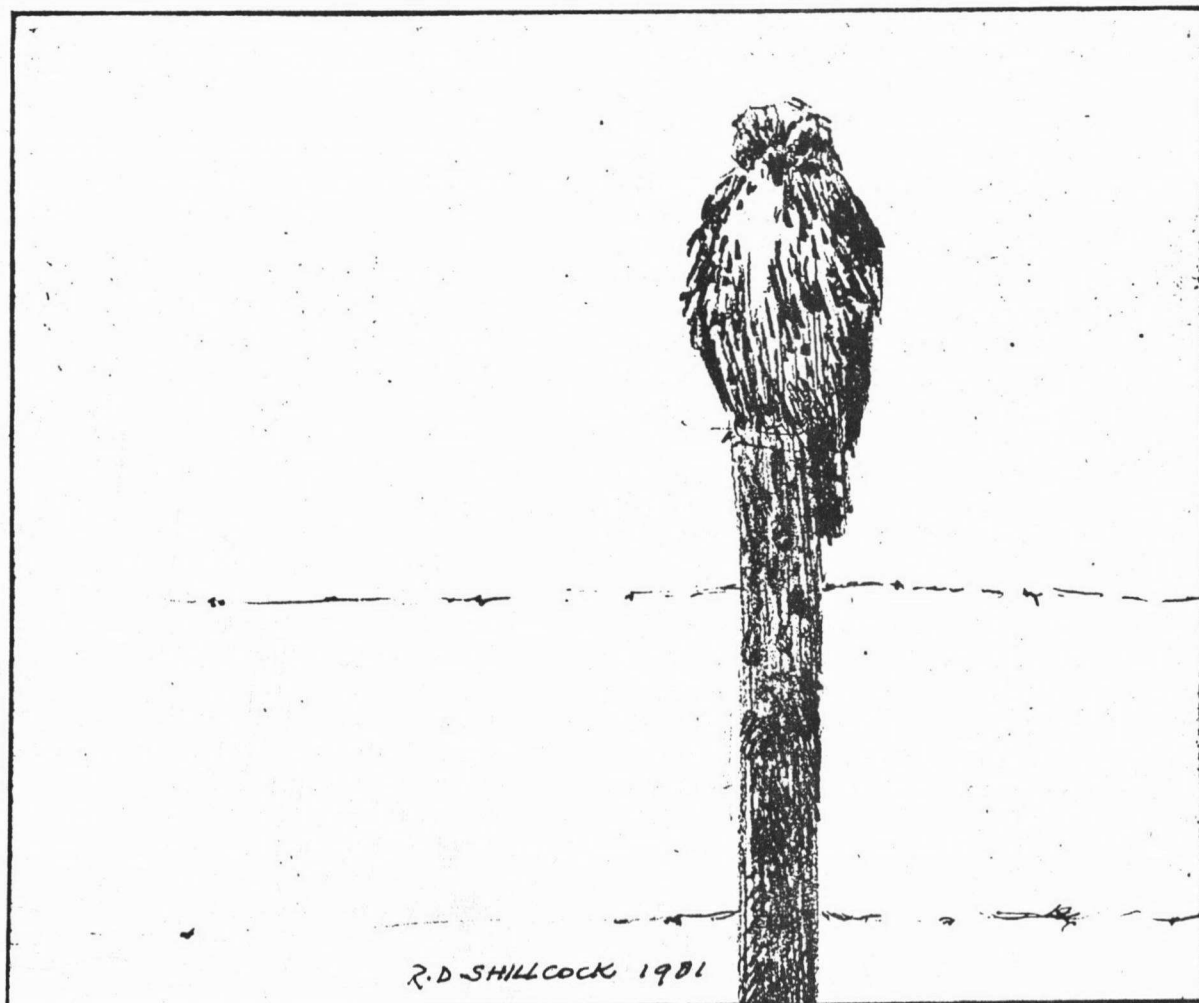
aanwezige predatoren werd gekonsumeerd. De aanwezigheid van een kat met pas geboren jongen en op twee plaatsen Hermelijnen met nageslacht geeft aan dat ook andere liefhebbers van muizen kennelijk profiteerden van de muizenexplosie. De afwezigheid van op vogels jagende soorten als Sperwer en Boomvalk tijdens de tellingen geeft aan dat deze categorie het elders moest zoeken.

De ligging van de braakgelegde akkers ten opzichte van Dollard-kwelders en de aaneengesloten oppervlakte braak zal ongetwijfeld hebben bijgedragen aan de grote roofvogeldichtheden in het gebied. Elders in de provincie liggen de braak-akkers meer verspreid en zijn ze over het algemeen kleiner. Van een gunstig effect op de roofvogels buiten de CC- en RW-polder is niets gemerkt. Dit wijst op de betekenis van deze twee factoren.

Wat weten we van de overige broedvogels in het braakgelegde deel van de CC- en RW-polder? Het eerste bezoek op 30 juni was mede bedoeld om een

indruk te krijgen van typische akkervogels als Patrijs, Kwartel, Gele Kwikstaart en Veldleeuwerik. We waren ruim één uur vóór zonsopgang aanwezig en de enige soort waarvan de aantallen meevielen was de Kwartel. Het aantal van 8 Kwartels tijdens één bezoek was dan ook niet slecht. Elders in de provincie is deze soort in 1991 slechts mondjesmaat gehoord (Akkervogelwerkgroep).

Tijdens de tellingen kwamen we steeds op één plaats een paartje Patrijzen tegen, terwijl het aantal Gele Kwikstaarten en Veldleeuweriken ronduit tegenviel. Min of meer te verwachten soorten als Paapje en Grauwe Gors zijn niet waargenomen. In de RW-polder is in 1985, 1989 en 1990 een plot op het voorkomen van akkervogels geteld. Volgend jaar zal deze reeks worden voortgezet, zodat we wellicht in een latere editie van de Grauwe Gors de lezers een overzicht kunnen aanbieden van de gehele broedvogelpopulatie van het braak gelegde akkerbouwgebied.

Oproep

Enthousiast geworden door de toch redelijk onverwachte ontwikkelingen in het Oost-Groninger akkerlandschap hebben wij besloten om één keer in de 14 dagen tellingen te organiseren. Hierbij is het de bedoeling om de 500 hectare braakgelegde CC- en RW-polder en een evenzo groot referentie gebied systematisch op alle soorten te tellen. Per telling zijn 3-4 mensen nodig. Wie laat zich verleiden om deel te nemen aan een expeditie naar het Verre Oosten! Ook aanvullende waarnemingen zijn welkom. Bellen kan naar de nummers die onderaan dit artikel zijn te vinden.

Bij voldoende belangstelling wordt de optie opgehouden om ook elders in de provincie braakliggende akkers te tellen. Het bezit van een telescoop en enige parate vogelkennis strekt tot aanbeveling.

Dankwoord

Bruikbare informatie werd verkregen van de mensen die het geluk hadden in de braakgelegde polders te wonen. Met name de heer Cremers had goed bruikbare informatie over het reilen en zeilen in de RW-polder. Van het vogelaarkorps beschikten Anne van Dijk en Lex Tervelde over aanvullende en waardevolle gegevens. Johan Bekhuis (SOVON) en Menno Zijlstra (Rijkswaterstaat) verstrekten razendsnel concept-versies van artikelen over de blauwe en de grauwe kiekendief. Zonder de spontane medewerking van de volgende mensen aan de tellingen zou het niet mogelijk zijn geweest om het gebeuren voor het nageslacht vast te leggen:

EricJan Alblas, Leo Apon, Bert de Bruin, Klaas van Dijk, Alco van Klinken, Emo Klunder, Kees Koffijberg, Henk Poortinga, Kees van Scharenburg en Anne Weeseman. Zij leverden ieder een bijdrage bij het tot stand komen van dit verhaal.

Literatuur

Bekhuis, J. & M. Zijlstra (1991): Opkomst van de blauwe kiekendief (*Circus cyanus*) als Nederlandse broedvogel. *Limosa* in voorbereiding.

Boekema, E.J., P. Glas & J.B. Hulscher (1983): *Vogels van Groningen*. Groningen.

Brink (MR) F.H. van den (1977): *Zoogdiergids van alle in ons land en overig Europa voorkomende zoogdieren*. Elsevier Amsterdam/Brussel.

Brink, H. van den (1990): *Natuurwaarden in akkerbouwgebieden op zeelei in de provincie Groningen*. Mogelijkheden voor behoud, herstel en ontwikkeling. Consulentenschap NMF. Groningen.

Bruijn, O. de (1979): Voedseloecologie van de Kerkuil (*Tyto alba*) in Nederland. *Limosa* 52: 3/4, pag. 91-154.

Hoff, J. van 't (1988): Ontwikkeling van de kerkuilenpopulatie in Groningen. *De Grauwe Gors* 16:3, pag. 5-17.

Husson, A.M. (1962): Het determineren van schedelresten van zoogdieren in braakballen van uilen. *Zoöl. bijdragen* nr. 5, Rijksmuseum Leiden.

Hustings, M.F.H., R.G.M. Kwak & M.J.S.M. Reijnen (1985): *Vogelinventarisatie. Achtergronden, richtlijnen en verslaglegging*. Wageningen/Zeist.

Jong, J. de (1983): *De Kerkuil*. Kosmos Vogelmonografieën Utrecht/Antwerpen.

Koks, B. & K. Koffijberg (1990): *Broedgeval van Grauwe Kiekendief in de Dollardpolders*. *De Grauwe Gors* 18:4, pag. 23-24.

Lange, R., A. van Winden, P. Twisk, J. Leander, C. Speer & de Jeugdbondsuitgeverij (1986): *Zoogdieren van de Benelux: Herkenning en onderzoek*. Erle Amsterdam.

Scharenburg, K., J. van 't Hoff, B. Koks & A. van Klinken (1990):

Akkervogels in Groningen. Avifauna
Groningen/SOVON.

Zijlstra, M. & F. Hustings (1991):
Het verdwijnen als broedvogel van de
grauwe kiekendief (*Circus pyargus*)
uit Nederland. *Limosa*, in voorberei-
ding.

Adressen auteurs

Ben Koks
Kremersheerd 147
9737 PN GRONINGEN
(050) 41 26 46

Jan van 't Hoff
Stadsweg 65
9918 PL GARRELSWEER
(05667) 18 32